

KI TÖRŐDIK A BOGÁRRAL?

MAMA — mondotta Antonió és együgyű gyerekszája pityeregve szétnyilt, aztán csúf mosolyba torzult. Kék szeme az anyára nézett, aki már feléje nyujtotta karját az asztal fölött s csontos arcának barlangmélyén bánatok fénye gyulladt ki a szemek szürke és áttetsző függőnye mögött.

Az anya hangja is reszketett sírás és félénk nevetés közt botorkálva, ahogy gyöngé mécses ringatódzik sötét erdőnek mélyén félénk lépteknek ritmusára s karjai a fekete kendő alatt úgy szálltak le Antonió kezének két fehér tornyára, mint madárszárnyak didergő fészek kicsinyei fölé.

— No ugye! no ugye! — mondogatta a bánat és öröm két végétében.

De Antonió már ismét hallgatott. A holdat nézte sokáig és némán, aztán kiemelte kezét az anyai szárnyak fekete leple alól, csontos mutatóujját lágy ütemben ringatta fel-le, mint fehér és magányos táncost, torz árnyékát növelve meg a holdfényes falon. A fogak fehér kara túlvilági mosolyt jelzett a sápadt száj két partja között.

— Muzsika — mondotta halkan, csaknem fohászszerűen. — Mama, muzsika.

— Én is hallom. Muzsika, muzsika.

Pedig micsoda csönd volt ottan! A nyitott ablakon túl az éji ég alatt aludt és meg sem rebbent az ős; a csillagok, mint elborult arany-sarkantyúk, megálltak a fekete bolton mozdulatlanul és régi vidám pengésük nesztelenül folyt szét a végtelenben; a szél nem suttogott bókoló fáknak; az utcakövek nem feleseltek hazatérő lépteknek; még csak harang se szólt s a szobában a falióra sárga ingalapja úgy fénylett, mint a hold s a mutatók komor fekete ujjai mozdulatlanul borultak egymásra, mintha az idő is megállt volna fölöttük és leborult volna szakadatlan útjának fehér határkövén.

— Muzsika, muzsika — ismételte Antonió s a szája mintha pirosra gyúlva, már izzani kezdett volna.

Aztán két hosszú karja végighullott az asztalon. Szőke feje is utánaomlott és a ruha fekete szövetébe hullottak fürtjei, mint arany tűzeső göndör hajjai. Megrázkódott némán s elpihent mozdulatlanul, mikor az anya csontos keze a haj sűrűjébe mélyedt és egy visszaküldött sóhaj útját megelőzve szinte tánclépésben jött elő a hangja vigasztalón, ahogy altatódalt gügyögött valamikor régen:

— Hisz csacska az élet, fiacskám, mint csacska kis csacska nők.

— Én nevetek — mondotta a fiú hirtelen és az ajkába harapott nevetésbe pattantva száját, de az anya szeme mégis könnyesen csillogott tovább és egy túlradt cseppecske kigurult a sarkán és sebesen futott le az orra alatt.

— Ez a fiú megint hallgat — mondotta magában, de nem mert sóhajtani se.

Hallgattak, mert anya és fiú voltak. Pedig milyen jó lenne szólani, felnyitni két szív zsilipjét, hogy a szavak megdagadt vize hömpölyögve lerohanhasson s nagy, tágas terem maradhasson szívükben, ahol fehér asztalt teritenének örvendező lakomákra. Ki fogja őket meghallgatni? Ők egymást soha. Mert nem fognak szólani. Az anya hallgat, a fiú is hallgat s egymásba mélyülő szemeik némán mondják: csak neked ne fájjon, csak téged ne bántson, édes.

— Én nevetek — ismételte Antoniό és utána nyomban lehúnta szemét, mert sírni szeretett volna. — Mama, hisz engem szeret a Donna Klára.

— Megint hazudik — gondolta az anya és komor felhő suhant el homlokán. — Én is asszony vagyok és voltam fiatal leány, hát minek hazudik nekem? Vagy megváltoztak volna azóta s liliomszirmuk szűz páráját ilyen fehér bánkódó homlokokra vágynának lehelni, hajlékony törzsük ilyen erőtlen karok ölelése alá simulna s ilyen csöndes, imádkozó szavakra hunynák le kábultan szemüket? Hát jobbak volnának, mint mi voltunk a magunk idejében? Ó, édes fiacskám, te boldogtalan!

De azért azt mondta:

— Téged, hát persze, hogy téged.

Nem merte mondani: «Már elmúlt az este, már itt az éj is, feküdj le, Antoniό». Mert a fiú szemei fájón tapadtak a tárgyakhoz, hosszúra nyúlt árnyékukba bujva és megmászva holdfényes élüket, mintha félt volna az álomtól és örök ébrenlétet akarna. Miért néz így ilyen nagy és üvegesre tágult szemmel, mintha már magába zárná az egész világot és sötét bárkán ringatódnék halkán csobbanó fekete vizen láthatatlan örök part felé?

— Mi történik veled? — gondolta némán.

— Muzsika — mondotta megint Antoniό és fehér ujjá táncot lejtett, mint a karmester pálcája hangszerek fölött.

Akkor az anya felállt.

A zongora fekete mély tükrében megfürdött és szertesét lövelte fényét a hold s a fehér billentyűk sírkövén temetői betűk voltak a feketék. A zongora húrjai zúgva megpendültek az anya apró botorkáló ujjai alatt, Antoniό is kezébe vette hegedűjét s úgy hajtotta fejét a hangszer szőke testére, mint férfivállak magasságába kapaszkodó asszonyarc fölél, szinte csókolta, becézte, aztán lehúnta szemét, amint felsikoltott a húr, mintha fehér ágy buja ravatalára omlott asszonyi odaadás vonított volna fel korbács suhintása alatt. Gyermeki panaszok

sóhajai, felcsukló sírás halk jajja, sűrű suttogó szavak áradása ömlött a hangszerből, alázatos vallomások, olyan megadóak, mint halálrakínzott ember leborulása Isten előtt.

S a zongora fekete testében zúgva dübörögtek komor hangok; nőttek, tornyosultak, mint viharjárás, mely új és új hangokat ver fel a hegyek között; titáni kórus, mely visszafelesel a hegedű lágy szavával, ahogy az őrzöngő lélek futkos és sikoltoz villámok alatt. Néha vészesen felkiált a csendben, néha meg elapad az égzengés orgonazúgásában. Az anya csöpp ujjai táncoltak, szálltak a billentyűk fehér katonasorai fölött; néha már követni se tudták a hegedűhangokat, melyek csúcsról-csúcsra szédültek, lebegtek mélységek fölött, néha zuhantak és szállva zuhantak tovább végtelen tengerek színén.

Hirtelen csönd lett. A fiú leeresztette vonóját ernyedt kézzel, a szőnyeget érintve lábához simult hegedűje s elolvadt mosoly szomorodott el az arcán. Az anya ajkához értette ujját és lehajtotta mélyen a fejét.

— Engem szeret Donna Klára, — suttogta Antoniό és a fotel párnás testébe süppedt; a hegedűt, vonót puha szőnyegre ejtve s lehúnyta a szemét.

— Téged, téged — ismételte az anya és arra gondolt, vajjon mikor fog már szólni s talán a fiú is arra gondolt, de mégis hallgattak mind a ketten.

Aztán az anya halkán kitipegett a szobából s még halkabban tette be az ajtót maga után.

Odakint két férfi állt meg az ablakok alatt s kardjuk megcsörrent a kövezeten. Mögöttük két fáklyás szolga és a felcser fekete táskával a hóna alatt. Távobbb egy barát.

Két tenyér tölcseréből suttogva szállt fel a hang:

— Antoniό! Antoniό!

A fiú felnyitotta a szemét nagyon lassan és először a hegedűre nézve, amit magához emelt s szinte homlokon csókolt, aztán fekete tokjába tette, puhán takargatva be selymekkel, bársonyokkal.

— Mama — mondotta még az ajtó felé nézve.

Aztán vigyázott nagyon, hogy kardja meg ne csörrenjen, míg átlép az ablakon s leereszkedett a falon a férfiak közé, akik tompán mondták:

— Mehetünk.

Az anya ezalatt dideregve húzódott össze az ágyban.

— Már alszik, alszik szegény — mosolygott, lassan lehúnyva szemét. Ez a mosoly ajkának két szélére száradt, amikor már szempillái is összeragadtak.

A barát hátsó, magas ülésén fáklyák ringatóztak; a leváló szurok lángolva és füstölögve szállt a kormos éjtszakában, mint égő lepke, mely átröppen az útmenti árkon, az erdő sűrűjében repdesve sokáig, míg valahol leszáll s nyirkos moha párás ágyán sercegve, sziszegve kiszived.

A kivilágított ég csillagai alá felhők ezüstös-szürke függőnye ereszkedett.

A batárban négyen ültek szótlanul, egymással szemben. A felcser táskájában megcsörrentek az acéleszközök és a zökkenőknél a fekete bőrbé sülyesztett kardok egymásnak dőltek a térdek között s a markolat vaskosara haragosan összecserdült, mint tusák végén, amikor két meztelen penge összefut és keresztbe áll az égre nézve, magasra tartott karok fölött.

Az útmenti feszületnél mind a négyen megemelték süvegüket.

Antonió az eget nézte. Szerette volna lehunyva tartani szemét, de az minduntalan felnyílt és látni akart. Nézte hatalmas fák szörnyeteg karjait, mintha édig nyúlva felhőket ráztak volna, mitől törzsük is beleremegett. Nézte az út mentén suhanó kocsí árnyát, mely lobogó fáklyák füstjének uszályát húzta maga után.

— Ó, Istenem — sóhajtott magában Antonió.

— Itt vagyunk — mondotta tompán az egyik férfi.

Sárga ház kapujából mécesest lengetett feljük valaki. A fáklyás emberek az út porába fojtották a lángot, a kocsí recsegve kanyarodott a szín alá, ők meg boltíves folyosón mentek kongó léptekkel, melynek végén férfiak ültek borosasztal körül és félelmetes visszaemlékezések suttagó szava szállt fel ajkukról.

Az egyik férfi bedöntötte egy terem ajtaját s Antonió utánalépett, öntudatlanul hullva be, mint a falevél, amit egymásra tárt ajtók széljárása sodor magával. A mennyezet alatt törött lámpa poros üvege széles, sárga kört rajzolt a padlóra.

A terem végén akkor már ott állt Don Fernando. Széles asztalra szórta kabátját, ingét; izmos karját nyujtogatta, csapkodta, verte, mintha önmagával birkóznék, örülve vad erejének.

Az ajtó becsapódott. Egyedül maradtak. Kívülről behallatszott tompa beszélgetések moraja. Antonió a falig hátrált a nyirkos vakolatnak támaszkodva és arca sápadt volt, mint a hold.

— Mama — nyöszörögte magában, némán s most úgy érezve, hogy letérdelne az anya lábai elé és elmondana mindent, mintha sűrű gomolyagból színes emberekként láthatóan váltak volna ki benne a szavak s mind meghajtanák előtte fejüket és mondanák: Én vagyok a remény, én a szerelem és én az élet.

Ó! milyen jó lett volna most beszélni.

Aztán átnézett a másikra, amint nyikorogva ásított, mintha csak az álm megszakadt öröme bántaná.

— Ó, ne bánts — könyörgött fel hirtelen Antonió és összekulcsolt kezét remegve nyujtotta feléje.

Don Fernando szélesen mosolygott.

— Nem bántalak én, dehogy is bántalak, csak épen megöllek, Antonió.

— Hiszen én azt is megmondom néked, hogy engem nem szeret

Donna Klára — s fejét szomorúan ingatta jobbra-balra — lásd, ő nevetett, amikor ablaka alatt felsírt a hegedűm. Ó, ha hallottad volna, hogyan csattogott a hangja, mint gonosz kis stacattók, aztán halk sóhajba olvadt.

A másik felnevetett.

— Mert akkor a nyakát csókoltam épen.

Antonió feje lehanyatlott s alig hallatszott lihegő száva.

— Minek. Akkor hát minek? Hiszen te engem összemorzolsz, mint egy kis bogarat, aztán ki fogja megvigasztalni az anyámat?

— Unalmas vagy, Antonió. Ki törődik a bogárral? Kicsit zümmög, hosszan sikolt, szárnyával csapdos és vége az egésznek. Nem öltél még bogarat, Antonió?

— Nem öltem.

A másik unottan elfordult tőle és az ablak elé állt, melynek üvege már liláskékké lobbant.

— Hja, ha te még bogarat se öltél . . .

Kinyílt az ajtó. Belépett négy úr meg két felcser, akik fehér kendőket terítettek az asztalra s csillogó műszereket helyeztek el fölötte.

— Vetközz le — mondta az egyik úr, miközben kivonta a csillogó kardot a fekete tokból.

Antonió dideregve tette le kabátját, ingét, szépen egymás fölé a széken és még el is igazgatta a begyűrődő ujjakat, majd nézte a másikat, amint kézbevette a kardot, hajlítgatta pengéjét, jobbra-balra suhintott vele kidagadó meztelen izmokkal és elégületen mondta :

— Jó lesz.

Antonió kezébe is kardot nyomtak s máris összesúgtak mind a négyen, hosszú lépésekkel mérve fel a termet, krétával vonalakat vontak a padlón és tettek mindenfélét, mintha itt nem is Antonióról volna szó, hanem valami más és fölötte álló ügyről, borzadályos titokzatos szertartásról, mely csupa szentség s ő, Antonió, csak egy gyöngye kis ministráns itt, a főpapok között, akik mind egyet akarnak, hogy az ügy, amelyről itt szó van, méltó módon beteljesedjék.

Ő meg tapogatta a kard félelmetes élet s vékony bordái szinte megzördültek a hajnali hidegben. A lámpa unottan világított, mint máskor s Antonió szeme dermedten kitágult s még tiltakozva, könyörögve kérdeni szerette volna :

— Hát csakugyan?

De már két oldalt megfogták karját, vitték s megállították a krétavonal fölött, gyors és unott szavakat daráltak, míg élesen felharsant a szó :

— Rajta !

A másik dobogva tört feléje, de Antonió mereven tartotta karját és a penge mozdulatlanul feküdt a levegőben. Már nem félt, csak bárgún nézett, mintha álomból nézne ki, míg Don Fernando kötekedve pengette kardjának hegyét, előrenyúlt, meg dobogó lábbal hátralépett.

— Bátran, Antoniό! — súgta valaki.

Akkor előredőlt a törzse. Lába is megdobbant és kardja csattanva ütötte vissza a másikat. Aztán megint és egyre sűrűbben s lassan forró hó öntötte át testét, már látta a ragadozó szemeket, a lecsapó kart, az arc meztelen figuráját a sötét haj alatt s kardja tolakodva nyúlt át Don Fernando pengéjének élén, dobogva tört előre s mindez már szinte jó, kéjes borzadály volt, aminek bár sohase lenne vége, míg ezer seb nem festi pirosra azt a másik testet... Csak tovább, mindig csak előre!

Már álljt vezényeltek. Antoniό még ütésre emelte kardját, de az hirtelen kihullott kezéből. Riadtan nézett Don Fernandóra, még mondani akarta: «fogjátok fel, hisz mindjárt elesik, hát senki se látja, hogy inog». S még egy jólakott szó buggyant ki Antoniό száján, amint már törzse előre-hátra lengett:

— Megöltem!

Aztán hanyatdőlt és a segédek karjai közt a földre csúszott.

A felcser föléje hajolt, a többiek pedig némán állták körül.

— Kiszenvedett — mondotta a felcser s lezárta Antoniό szemét.

A segédek némán keresztet vetettek, velük Don Fernando is, majd véres kardját Antoniό mellére fektette:

— Nemes vitéz — mondotta komor ünnepélyességgel — fogadd ezt bajtársi emlékül.

Antioniό szőke haja véresen csorgott le a földre s mereven lezárt ajkain túl az örökkévalóságba ismétlődött a büszke szó: megöltem!

Az ablaküvegeken már tejszínű világosság ömlött széjjel.

Az anya még aludt s a nyitott ablakon beáradó napsugarak táncolva melegítették szemhéját. Már kissé ébredezett. Antonióra gondolt mosolyogva. Antoniό bizonytalansággal alszik még. Aztán riadtan nézett föl. Mintha odakünn nehéz léptek dobognának. Az öreg cseléd hirtelen feltárta az ajtót s dermedten állt meg a küszöbön.

— Mi történt? — sikoltott fel az anya.

A cseléd lehajtott fejt és szótlán sirással kifelé mutatott.

Odakünn már nem volt senki, csak egy emberalak nyúlt el hosszan a földön fehér lepel alatt, mely kissé véres volt a föléje tett kard pengéjétől.

S a lépcsőkön lehajtott fejjel és olyan halkán, mintha szent kálvária lépcsőfokait járná, fölfelé tartott Donna Klára. Csak egy kis napsugár bujkált bronzvörös hajában, mint a napfény sűrű erdő lombjai között; édes és nehéz illatok lobbantak fel suhogó selyemruhájából, feje mellére hullott s hajának zuhataga bőrére omlott és a fekete ruha alá pergett, ahol az keskeny ékké vált a keblek enyhe halmai fölött.

Az anya a halott fejénél térdelt és nyöszörgő szája eltorzult, mint a megvert gyermeknek.

— Antoniό! Antoniό!

Donna Klára a halott lábához térdelt. Fehér karját kinyújtotta összekulcsolt kezekkel, aztán föléje hullott s a kinyílt tenyerek öt ujj

reszkető ágával az elsárgult arc fölé tapadtak, mely dermedten emelkedett ki a lecsúszott lepel alól. És Donna Klára kezei a márványhideg homlokon, zilált haj sűrűje között összefonódtak az anya forró, reszkető kezével.

Akkor egymás szemébe néztek. Ő, az anya és Donna Klára.

— Hiszen én szerettem őt — mondta félénken Donna Klára és ijedten húzta-vonta el a kezét.

Az anya némán rázta fejét és megszorította Donna Klára vékony ujjait.

— Én szerettem őt — ismételte Donna Klára még halkabban, lesütött szemmel, mint bűnös a bíró előtt.

Az anya mélyen felsóhajtott, aztán elsimította a halott homlokába hulló selymes fürtöket.

— Nézd — és gyöngéd anyai pillantása a halottra hullott — milyen keskeny a szája.

Donna Klára dermedt szemekkel nézte az egymásra zárt szederjes ajkakat és suttogva ismételte :

— A szája.

Aztán az anya lebontotta a leplet s két keze puhán becézve érintgette a halott vállát :

— Látod, Donna Klára, ezeket a gyöngé vállakat?

Donna Klára suttogva ismételte :

— Gyöngé vállakat.

S az anya már magával tehetetlenül sirt, amint a véres mell lankadt domborúján imára kulcsolt kékülő kezeket csókolta, ölelte :

— Hát nézd, nézd Donna Klára, milyen vékony, törékeny ujjak, akár egy asszonyé. Ezek csak áldást tudtak volna osztani meg hegedűk húrján botorkálni álmodozva és reszketve simogatni egy asszony arcát... Ó! Donna Klára, ezek a kezek nem tudnak meghajlítani asszonydereket.

Donna Klára is zokogva sirt fel, fekete selyemkendőbe takarva arcát:

— Én szerettem őt! Én szerettem!

Az anya felállt és csipkés zsebkendőbe szárítgatta könnyes szemét. Az ablak ólomkeretes, hatszögű üvegein már ragyogva áradt be a napfény, felitta a széles falak félhomályát és jókedvűen csillogott Antonió aranyzőke haján.

Donna Klára még ott térdelt a halott fölött, szép, karcsú teste beleremegett a keserves sírásba.

Az anya sokáig nézte Donna Klárát, aztán lehajolt érte és magához ölelte.

— Ne sirj, Donna Klára, az ember csak azt sirassa, akit szeretett.

— Én szerettem őt — mondta ismét Donna Klára, de már olyan halkán, hogy alig lehetett hallani.

Az anya megsimogatta Donna Klára könnyes arcát s mintha a lányáét simogatta volna.

— Te csak a lelkiismereted siratod, Donna Klára, mert szíved összeszorult a szegény halott előtt. Az asszony nem azt siratja, akire azt mondja: szegény. Látod, én is asszony vagyok és én is voltam fiatal. Mi nem szerettük őket.

Aztán messzenézett és felsóhajtott megint:

— Te talán jobb volnál, Donna Klára, mint mi voltunk akkor? Látod, csak asszonyok vagyunk. Istenem, miért is van így, ki tudná megmondani? De a mi törékeny testünk széles vállak fölé vágyik omlani és hajlékony derekunk csak erős, durva kezek ölelésére remeg meg... Te talán jobb volnál nálunk és te szeretted őt, Donna Klára? A lány hangot, mely érces, parancsoló szó helyett csak esdekelve imádkozott?... Ó, Klára, hisz akkor, amikor még fiatal voltam, én csörgő sapkát akasztottam az ilyenek fejére.

Odakünt a szentegyház kis kupolás tornyában felsikoltott a léleklarang és a templomkapu fölé fekete táblát akasztott a rőt szakállú egyházi, melyen nagy, fehér betűkkel állott: «Don Antoniό. — Élt huszonkét évet». S amint a harang jajveszékélő szava sikoltozva csilingelt, az anya szeme ismét megtelt könnyekkel és két kezét néma szóval emelte az ég felé: «Uram, de te fogadd be őt!»

Donna Klára még ott állt lesütött szemmel hangtalanul.

— Menj, menj, Donna Klára — mondotta az anya türelmetlenül — hiszen az élet vár téged, Don Fernando vár. Hadd ezt a szegény halottat, hadd őt nekem. Én az anyja vagyok. Csak az anyák szeretik őket.

És Donna Klára akkor az anya keze fölé hullatta könnyeit.

— Menj, fiam — mondta az anya, megcsókolva Donna Klára mindkét arcát — nyugodtan menj, édesem.

Aztán egyedül maradt.

A cseléd két égő gyertyát állított a halott fejéhez, melyeknek gyöngye lángja fénytelenül lebegett a hosszú, viaszoszlopok fölött. Majd sűrű függönyökkel elsötétítette az ablakokat és nesztelenül kicsoszogott.

A gyertyák lángja sárgán reszketett, mint két parány szellem.

Az anya odakuporodott a halott mellé, nézte, sokáig nézte, majd megsimogatta haját, becéző, vádoló hangon hívta, idézte:

— Antoniό!... Csak én vagyok... Egy asszony, aki szeret... Az anyád, Antoniό.

De Antoniό hallgatott s a sercegő gyertyaláng alól oldott viaszgyöngyök hullottak aranyzóke hajára.

Szitnyai Zoltán.